

Centrum pro otázky
životního prostředí
Univerzita Karlova v Praze

Externí náklady vyvolané těžbou hnědého uhlí v Severočeské hnědouhelné pánvi

Centrum pro otázky životního prostředí Univerzity Karlovy
Jan Melichar, Vojtěch Máca

Konference Naše společná přítomnost
Energie, ekonomika, environment a etika

České Budějovice | 30. března 2017

Struktura přednášky

1. Vymezení předmětu hodnocení
2. Územní ekologické limity
3. Použitá metodologie pro výpočet externích nákladů
4. Prezentace odhadnutých externích nákladů
5. Shrnutí a diskuse výsledků

Předmět hodnocení

Kvantifikace **externích nákladů** (environmentální a zdravotní dopady) spojené s dopady těžby a užití HU na **životní prostředí**

Základní scénář

- dopady těžby ve variantě 1 – 4 → pouze HU vytěžené ve velkolomech Bílina a ČSA (2015-2050)
- vytěžené HU bude užitě v energetických zdrojích dle studie MPO (2015) „*Analýza potřeby dodávek HU pro teplárenství*“ - 32 (33) velkých stacionárních zdrojů
- navazuje na rozptylovou a akustickou studii společnosti ATEM – Ateliér ekologických modelů, s.r.o.
- dopady na území ČR (domácí hledisko)
- dopady z emisí znečišťujících látek vypouštěných do ovzduší (těžba, užití uhlí) a hluku (těžba)

Doplňkový scénář

- dopady mimo ČR (evropský kontinent)

Klíčové pojmy

Externalita – ekonomická ztráta (přínos), který je vedlejším důsledkem ekonomické aktivity, ale není zprostředkován trhem → v přítomnosti externality nejsou (zpravidla) zdroje alokovány efektivně

Oceňování externalit – vychází z ekonomie blahobytu → měřítkem preferencí je ochota platit (*za zlepšení*) / ochota přijmout kompenzaci (*za zhoršení*)

- když není trh, není ani cena → „netržní“ metody oceňování (zástupný nebo hypotetický trh)

Kontext – územní ekologické limity (I)

„Limity ekologické zátěže území představuje stanovení nepřekročitelných hranic v území, za nimiž nesmí být těžbou a energetikou přímo narušovány a likvidovány přírodní prvky, tvořící součást ÚSES krajiny, sídelní struktura a infrastruktura zajišťující život v území a dále nejvýše přípustné zátěže základních složek životního prostředí, tzn. půdy, vody a ovzduší“

(z důvodové zprávy usnesení vlády ČR č. 444 z 30. října 1991 ke zprávě o ÚEL těžby hnědého uhlí a energetiky v SHP)

Kontext – územní ekologické limity (II)

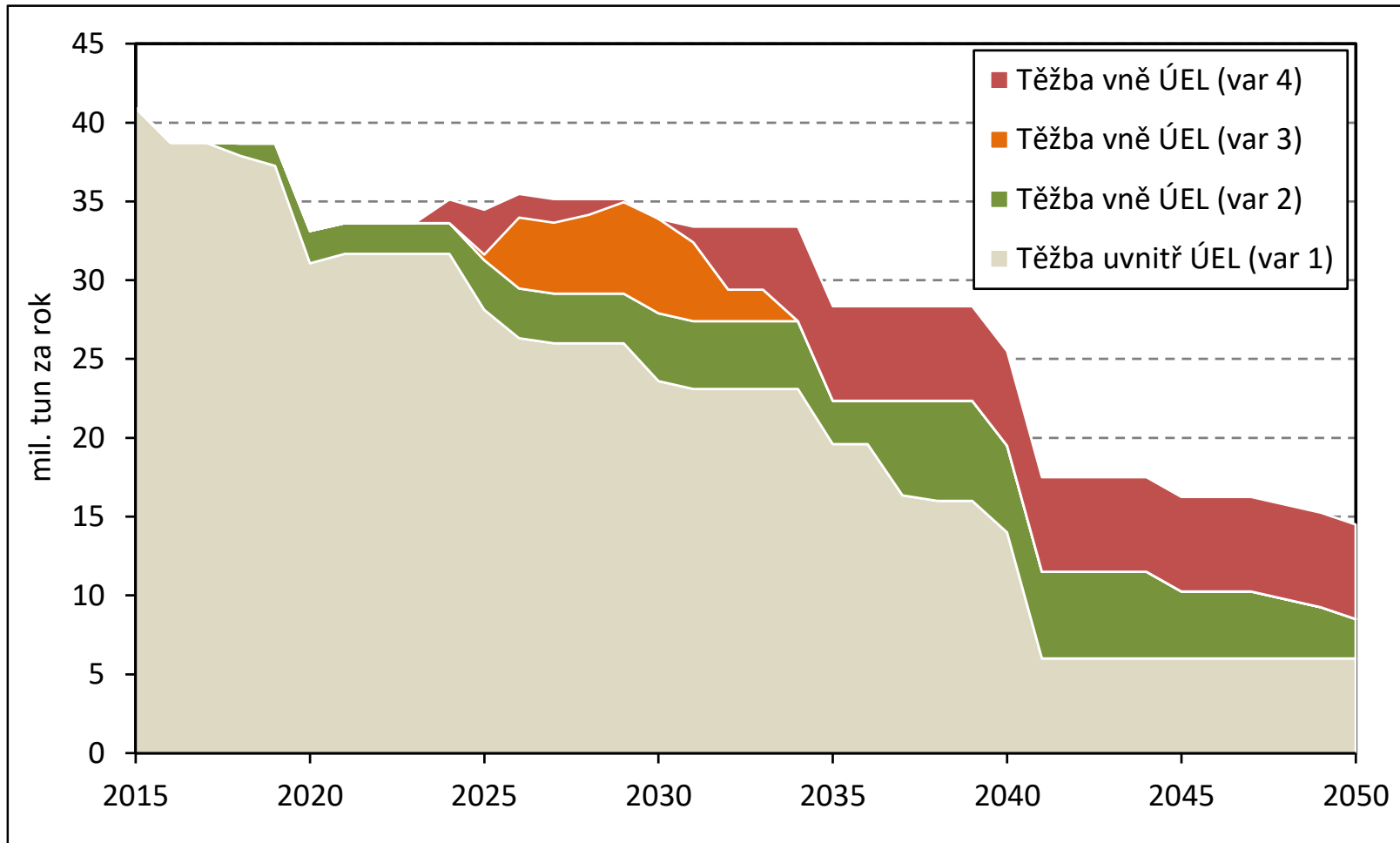
- 2008: potvrzení platnosti ÚEL (usn. vlády ČR č. 1176 k ÚEL těžby hnědého uhlí v SHP), vč. úpravy závazné linie na lomu Bílina
- 2014-15: aktualizace SEK a Surovinové politiky
  - leden 2015 – MPO zmiňuje 4 varianty úpravy ÚEL
  - únor 2015 – zasedání tripartity – požadavek *zpracovat nezávislé analýzy sociálních i ekonomických dopadů a bezpečnosti dodávek uhlí pro teplárenství u jednotlivých variant*
- květen 2015: usnesení vlády č. 362 (bod 2.b): *předložit vládě do 31. srpna 2015 (...) studii socio-ekonomických dopadů variant další těžby, studie dopadů těchto variant na životní prostředí a na zdraví obyvatelstva a studii analyzující sektor teplárenství spolu s návrhem usnesení vlády ohledně územně ekologických limitů těžby hnědého uhlí*
- říjen 2015 – vláda schválila změnu ÚEL v podobě varianty 2 (*posunutí hranice ÚEL na lomu Bílina*)

Hodnocené varianty postupu těžby

1. zachování územních ekologických limitů (varianta 1),
2. prolomení územních ekologických limitů na velkolomu Bílina (varianta 2),
3. prolomení územních ekologických limitů na velkolomu Bílina a částečné prolomení limitů na velkolomu ČSA (v rámci II. etapy – tzv. malá Armáda), které by znamenalo částečné přesídlování v Horním Jiřetíně. (varianta 3),
4. prolomení územních ekologických limitů na velkolomu Bílina a ČSA (tzv. velká Armáda) znamenající přesídlování obcí Černice a Horní Jiřetín (varianta 4).

Varianta	Lom	Limity	Využitelné zásoby (mil tun hnědého uhlí)	Těžba (rok)
1	Bílina	Zachování současných limitů	136,0	až 2038
	ČSA	Zachování současných limitů	27,7	až 2024
2	Bílina	Prolomení současných limitů	100 až 200	2020 až 2055
	ČSA	Zachování současných limitů	27,7	až 2024
3	Bílina	Prolomení současných limitů	100 až 200	2020 až 2055
	ČSA	Prolomení současných limitů (malá Armáda)	47,0	2025 až 2035
4	Bílina	Prolomení současných limitů	100 až 200	2020 až 2055
	ČSA	Prolomení současných limitů (velká Armáda)	240,0	2036 až 2072

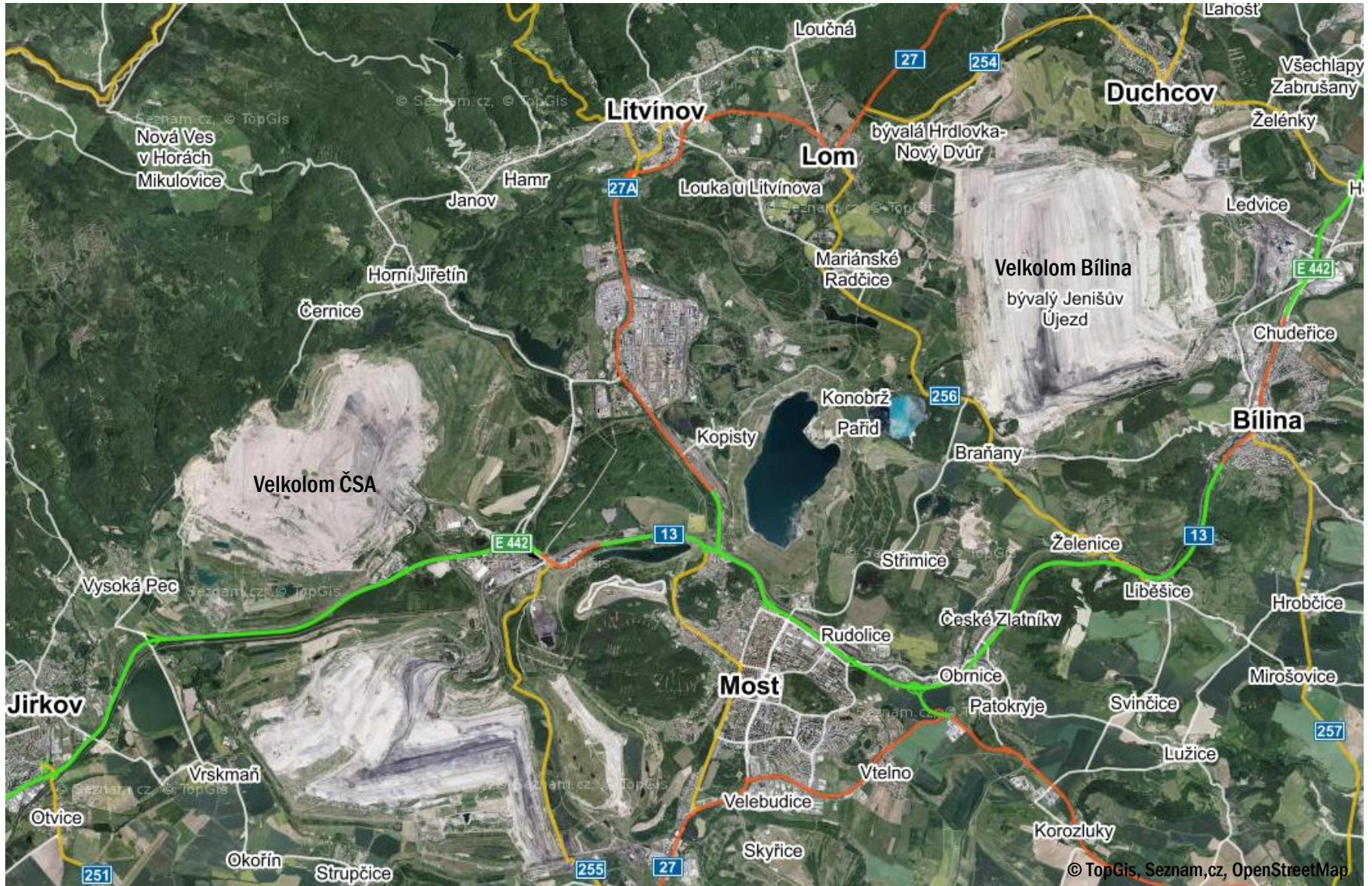
Plánovaná roční bilance těžby hnědého uhlí pro jednotlivé varianty úpravy ÚEL (v mil. tun za rok)

Zdroj: upraveno podle MPO (2015)

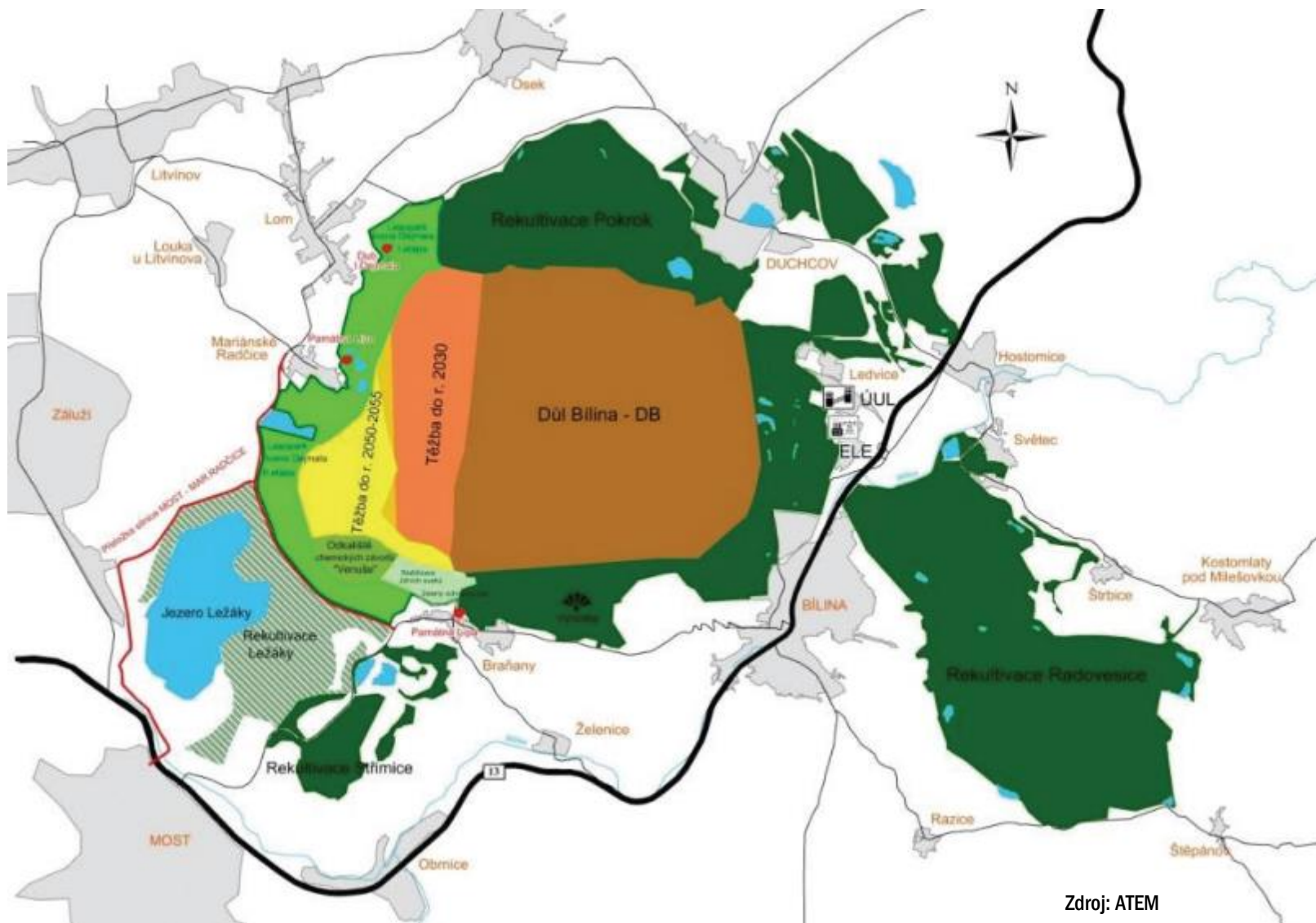

Stávající situace

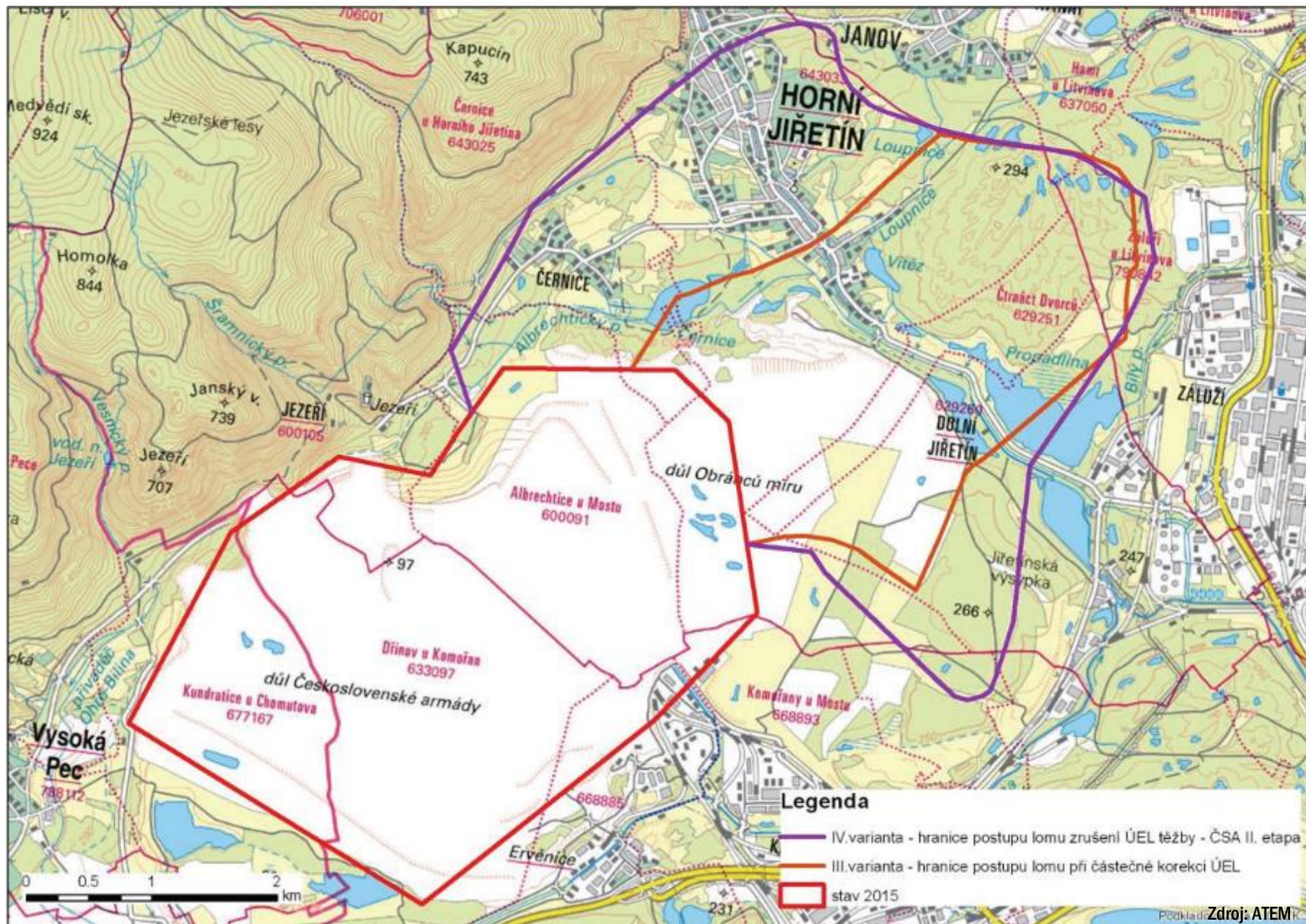
Varianty těžby na lomu Bílina

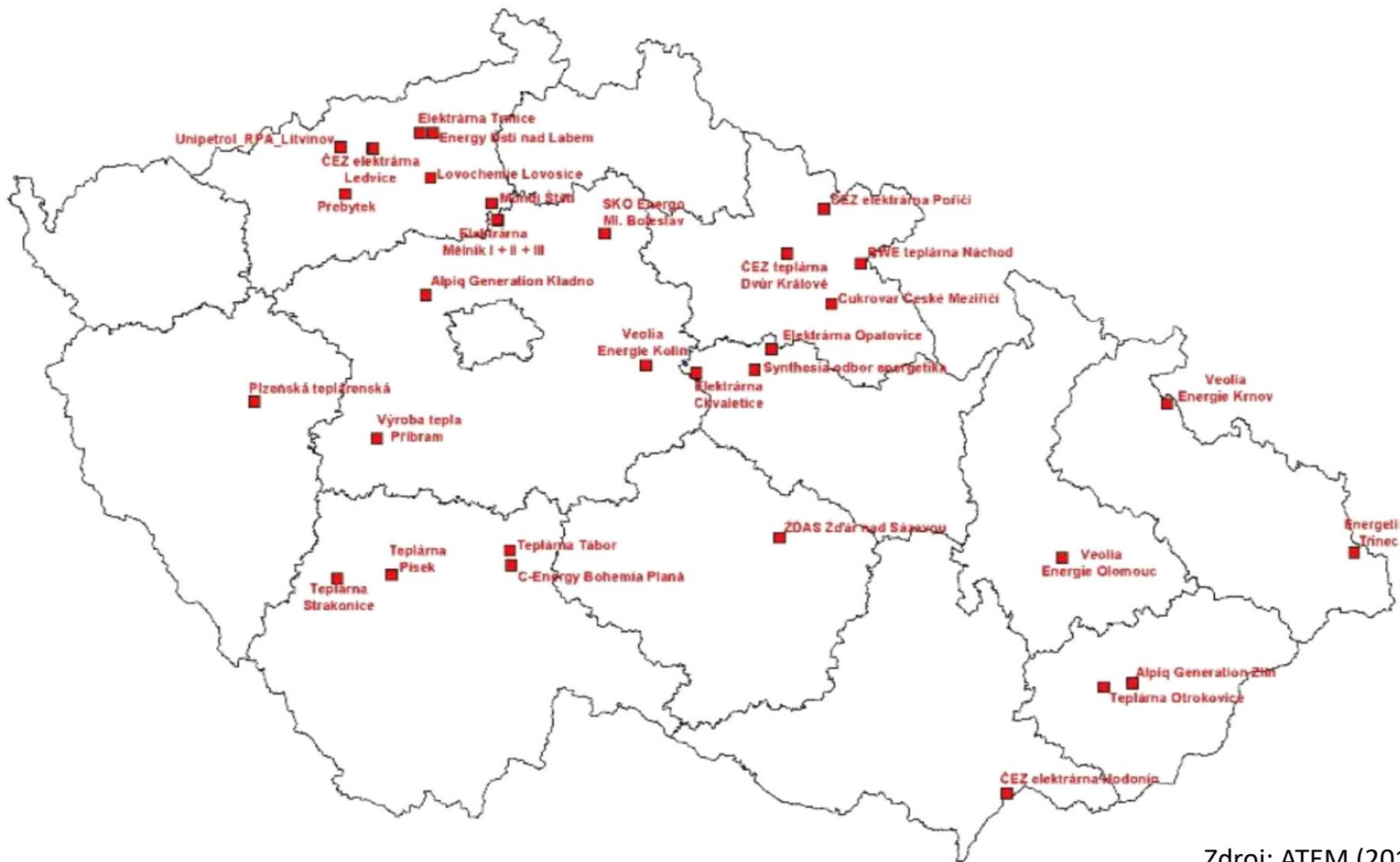
Zdroj: ATEM

Varianty těžby na lomu ČSA

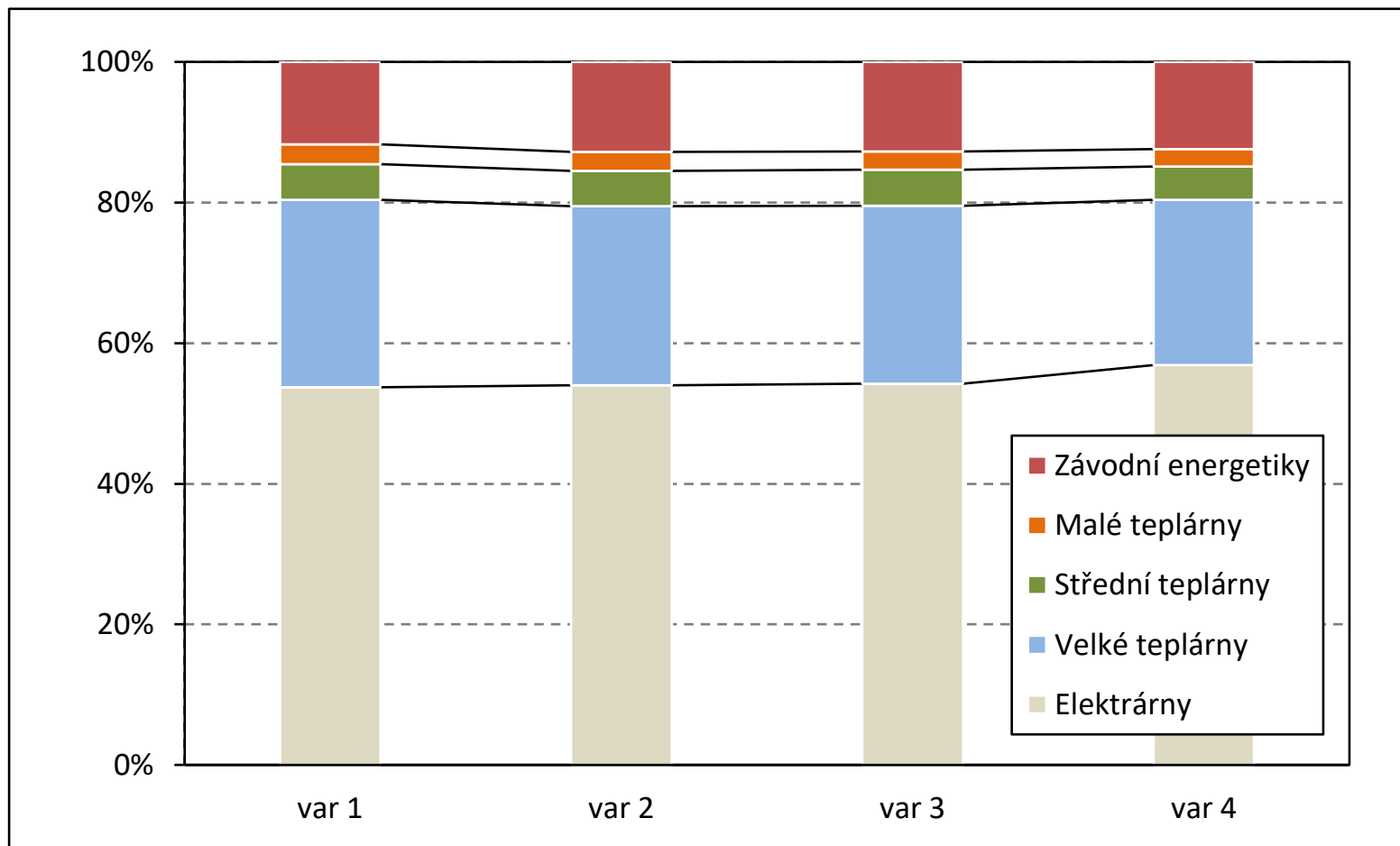

Umístění hodnocených stacionárních spalovacích zdrojů

Zdroj: ATEM (2015)

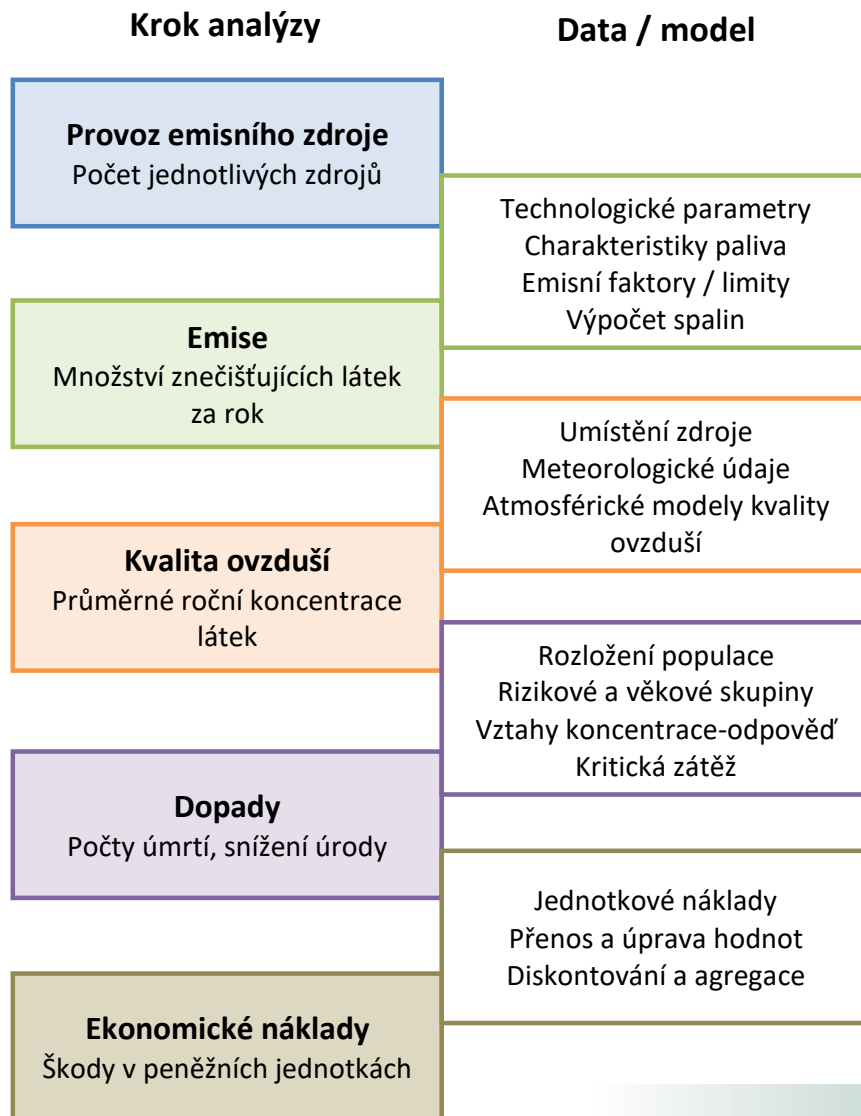
Struktura odbytu těžby pro jednotlivé varianty úpravy ÚEL

Zdroj: upraveno podle MPO (2015)

Metodologie hodnocení externích nákladů přístupem funkce škod

- Metodický rámec ExterneE (*Externalities of Energy*) ⇒ rozvíjena a používána v rámci výzkumných projektů Evropské komise k hodnocení externích nákladů pocházejících zejména z výroby elektřiny a tepla (více na www.externe.info)
- Přístup dráhy působení sleduje cesty znečišťující látky (resp. hluku) od zdroje, který danou emisi vypouští, až po receptor (obyvatelstvo, úroda, lesy, budovy atd.), na které působí škodlivý dopad.

(ne)zohledněné dopady (základní scénář)

zohledněné:

těžba

- emise prašného aerosolu
- hluková zátěž

užití (spálení)

- primární emise NO_x, PM_{2.5}, PM₁₀
- sekundární polutanty (O₃)
- těžké kovy

fyzické dopady

- lidské zdraví (nemocnost a úmrtnost)
- zemědělská (rostlinná) produkce
- biodiverzita
- materiály (dodatečný scénář)

nezohledněné:

- dopady mimo ČR

těžba

- zábor / změna užití území
- vliv na hydrický systém
- kvalita života obyvatelstva

užití (spálení)

- sekundární částice, BaP atd.
- dopady na materiály (SO₂)
- CO₂

technologie

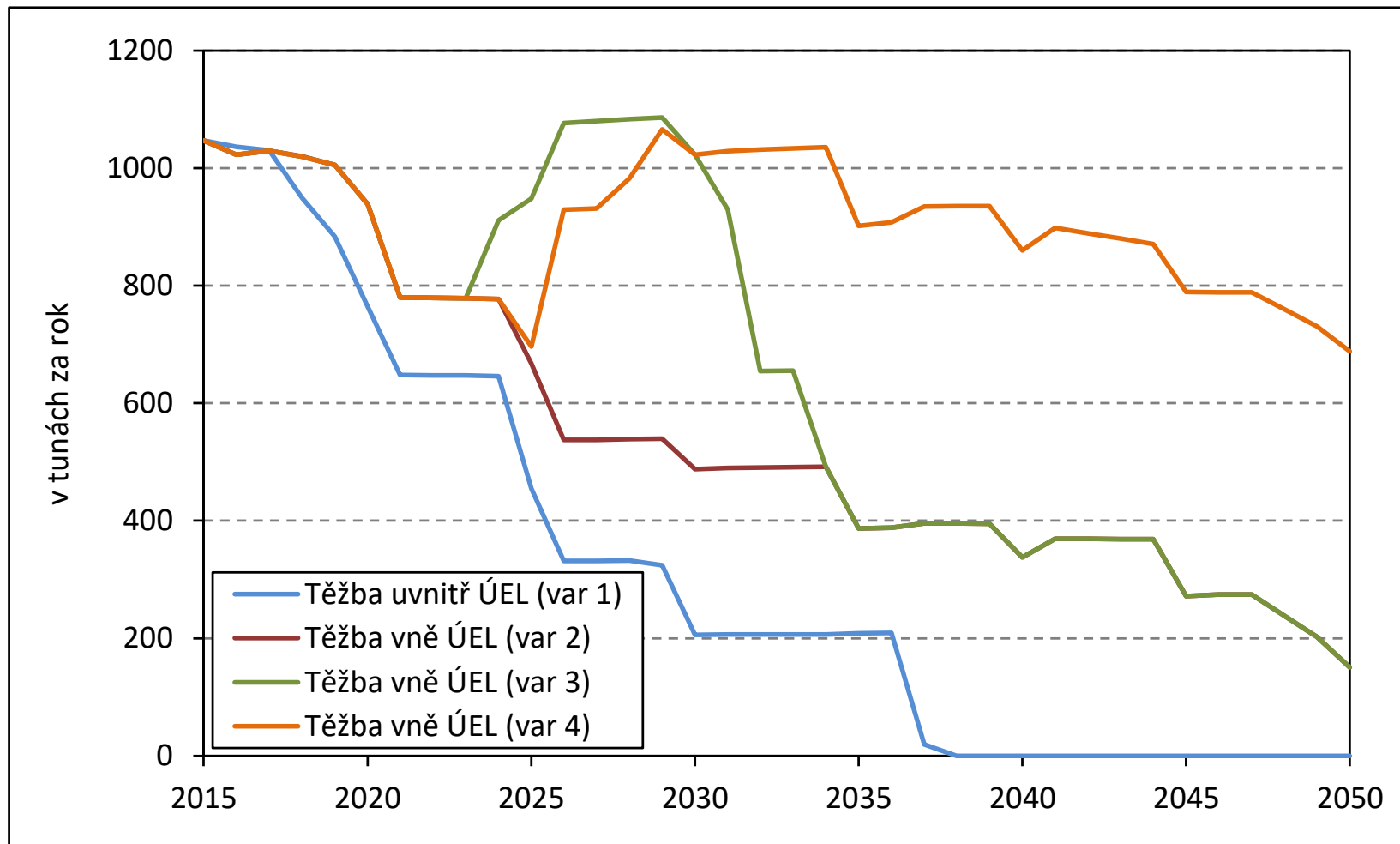
- spalování HU v domácích topeništích
- změna energetického mixu (náhrada uhlí)

Stanovení emisí znečišťujících látek pro spalovací zařízení

- **Emise 2015** -> měrné výrobní emise spalovacího zařízení za rok 2014 (REZZO) X spotřeba HU v roce 2015
- **Emise 2016-2020** -> nižší hodnota z měrných výrobních emisí X spotřeba HU, emisí z PNP a emisí vypočtenou ze spotřeby HU, objemu spalin a emisních limitů dle BAT
- Pokud látka vyjmutá z PNP, emise počítána z emisních limitů (vyhláška 415/2012 Sb), spotřeby paliva s vypočteným objemem spalin
- **Emise 2021 – 2050** (TZL, SO₂, NO_x) vychází z emisních limitů odpovídající maximálních hodnotám návrhu BREF v návaznosti na celkový jmenovitý tepelný příkon a typ topeniště (fluidní nebo roštové)
- **Emise VOC a těžkých kovů** (As, Cd, Ni, Pb, Cr, Hg) vypočteny ze spotřeb HU a emisních faktorů používaných v REZZO
- **ELE IV** -> emisní limity dle vydaného integrovaného povolení
- **Přebytek HU** (2041 do r. 2050) -> areál elektrárny Počerady, emisní limity odpovídající platnému BREF pro předpokládané koncentrace TZL-SO₂-NO_x ve výši 10-100-150 mg/m³.

Celkové emisní bilance provozoven, pro které bylo zpracováno emisní hodnocení v letech 2015 – 2050 ve variantách 1 – 4 pro TZL

Období 2015-2050:

Zdroj: ATEM (2015)

Varianta 1

11,54 kt

Varianta 2

19,64 kt

Varianta 3

23,52 kt

Varianta 4

32,49 kt

Emisní charakteristiky těžby

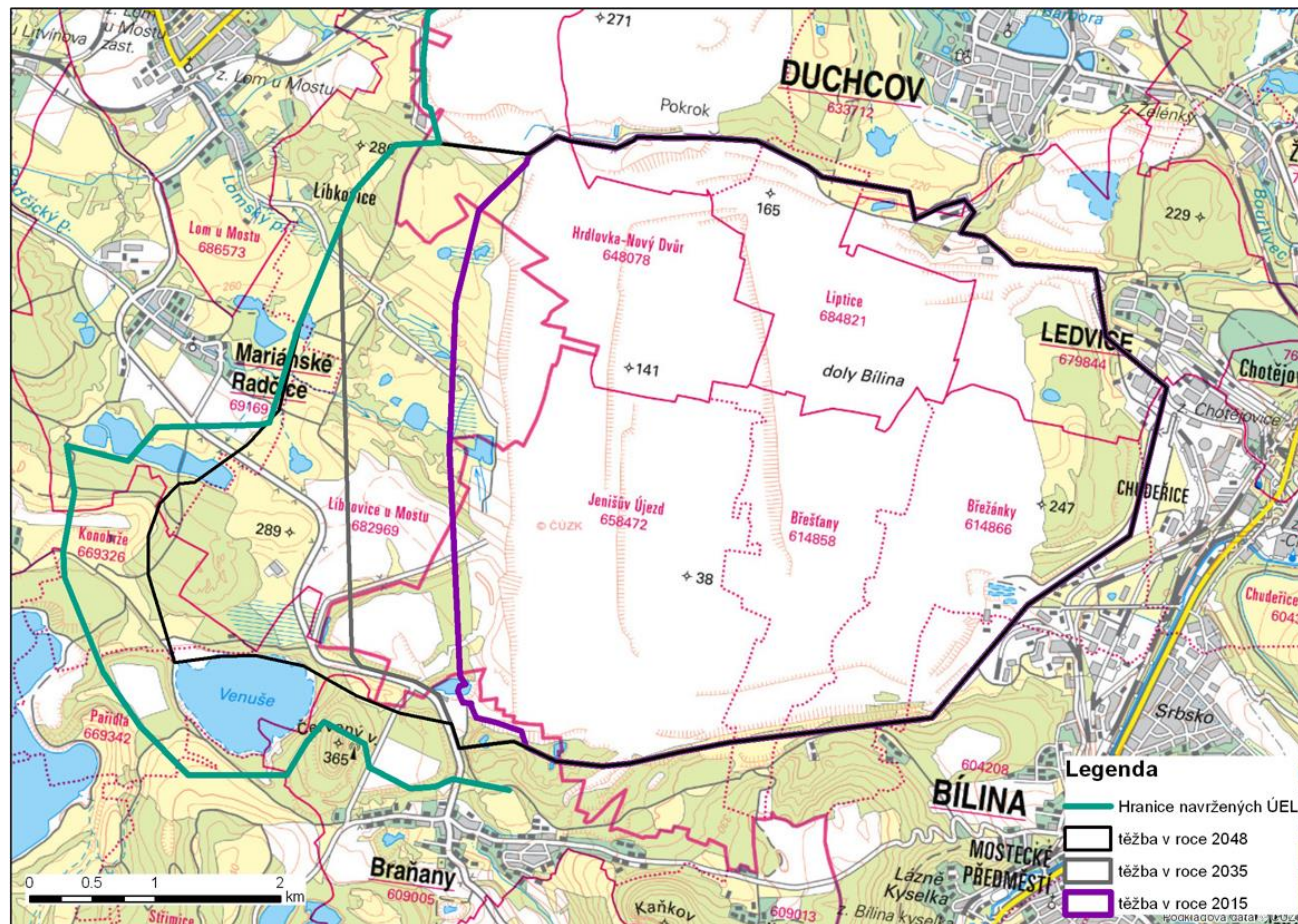
- Emisní charakteristiky TZL, PM10 a PM2.5 z dostupných EIA studií, VUHU, U.S. EPA
- Zahrnuty emise z dobývacích a zakládacích strojů, transportu pásovými dopravníky, zhutňovacích strojů, nakládky při expedici, automobilové dopravy v lomu a resuspenze prachu větrem
- Emise redukovány na základě realizovaných nebo v krátké době plánovaných protiprašných opatření
- Pouze emise prachu, které se z lomu uvolní do vnějšího prostředí

Těžba na lomě Bílina

Předpokládaný objem těžby na lomu Bílina v hodnocených časových horizontech

Rok	Projektovaná těžba skrývky [mil. m ³]	Plán hrubé těžby uhlí [mil. t]
2015	57	9
2035	36	6
2048 (varianta II)	12	4

Posuzované časové horizonty těžebních prací

Zdroj: ATEM (2015)

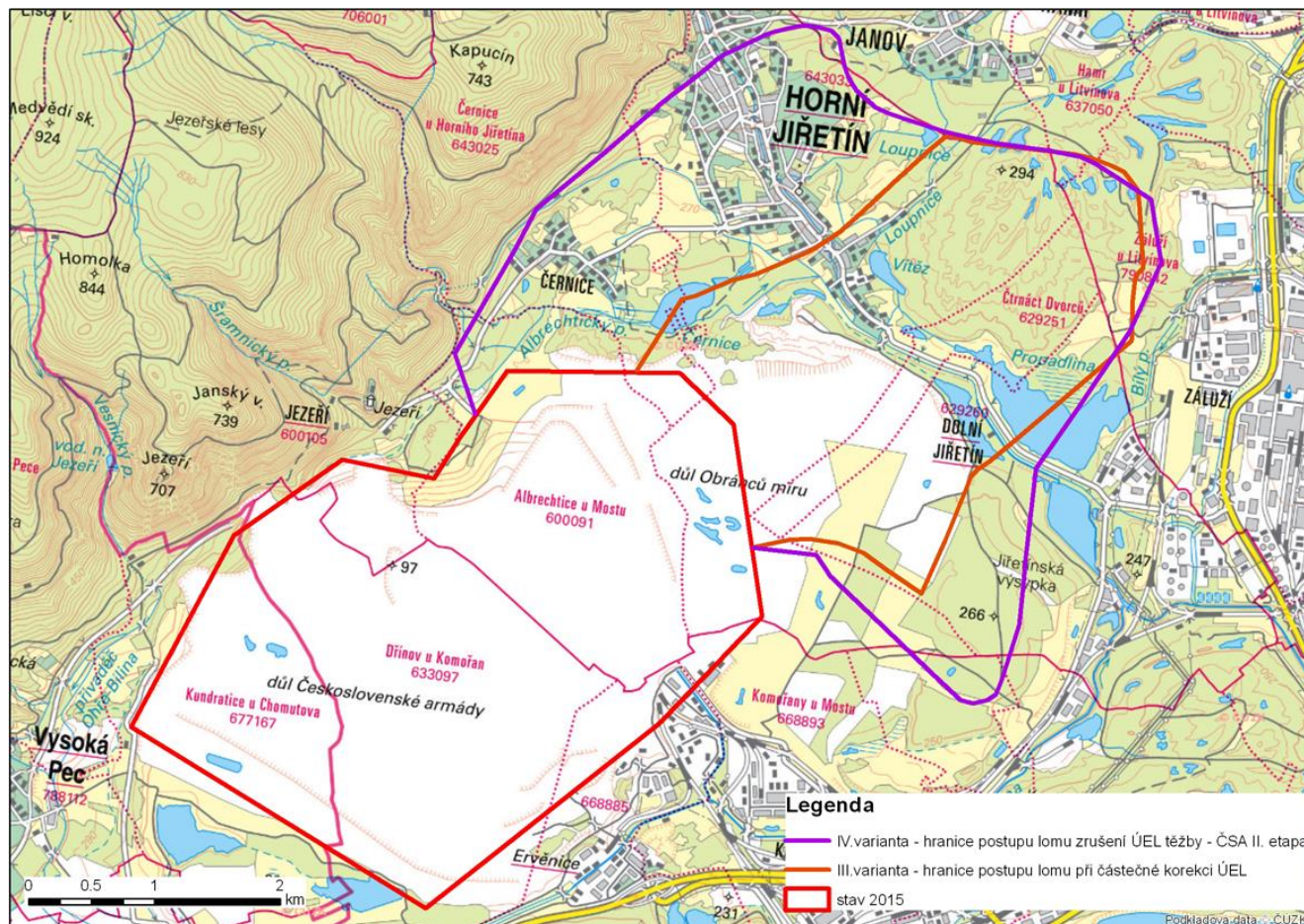

Těžba na lomě ČSA

Předpokládaný objem těžby na lomu ČSA

Rok	Projektovaná těžba skrývky [mil. m ³]	Plán hrubé těžby uhlí [mil. t]
2015	34,5	3,4
2030 (varianta III)	34,5	6
2050 (varianta IV)	17,0	6

Posuzované časové horizonty těžebních prací

Zdroj: ATEM (2015)

Modelování imisí příspěvků

Energetické provozy

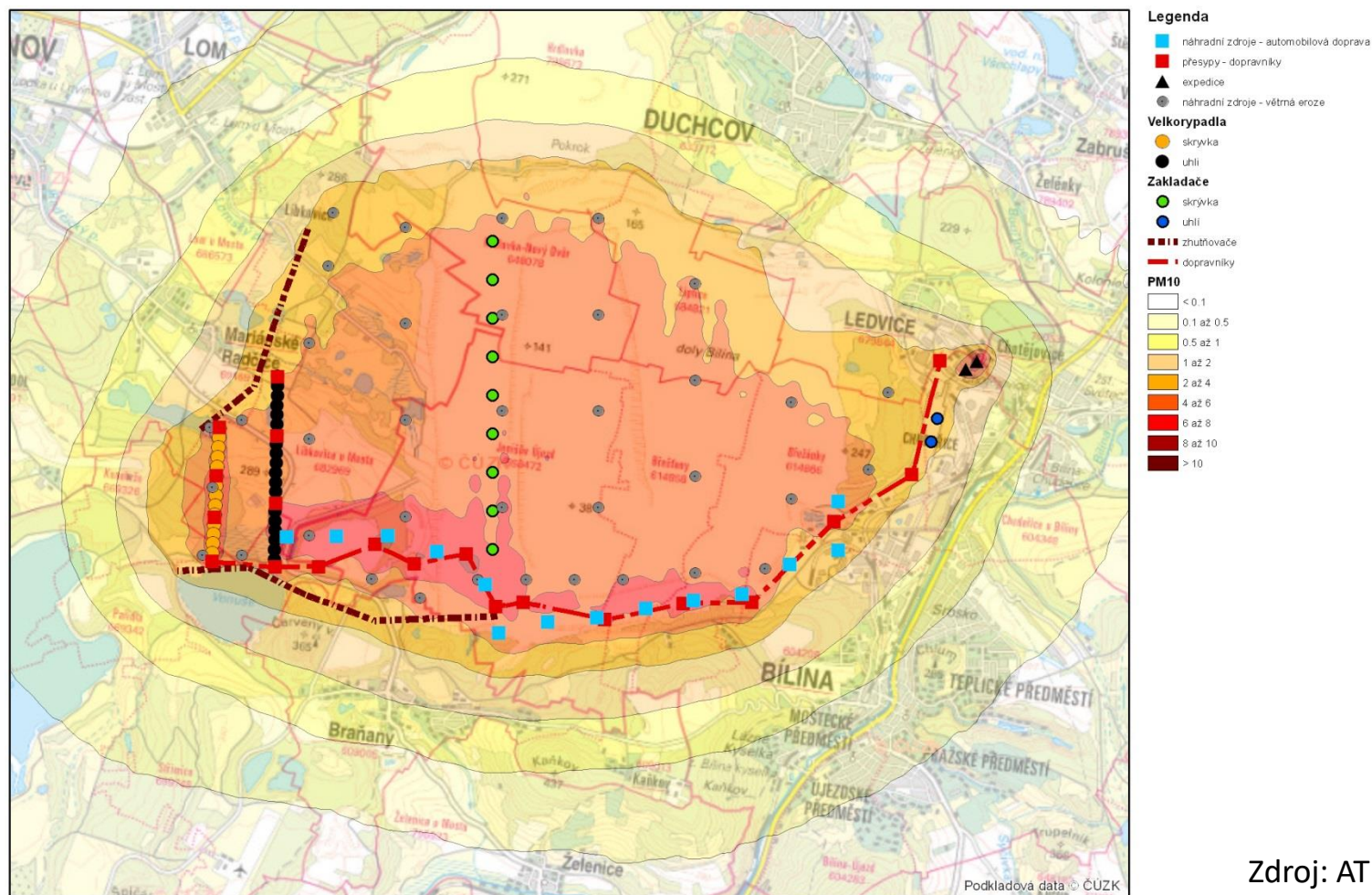
- Průměrné roční koncentrace PM_{10} a $PM_{2,5}$ a oxid dusičitý (NO_2) -> model ATEM (gaussovský disperzní model rozptylu znečištění)
- Vznik a depozice sekundárních polutantů (troposférického ozónu a sekundárních anorganických aerosolů sulfátů a nitrátů) -> modelový systém EcoSense (součástí je Windrose Trajectory Model a EMEP/MSC-West s výstupem matice zdrojů-receptorů)

Těžba

- Průměrné roční koncentrace suspendovaných částic frakce PM_{10} a $PM_{2,5}$ -> model ATEM
- Modelování hlukové zátěže
  - Programu Hluk+
  - Výsledkem akustického posouzení je vymezená obytná zástavba zasažena hladinou akustického tlaku vyšší než 35 dB. Přepokládá se splnění hygienického limitu 40 dB u nejbližší zástavby.
  - Ve vyhodnocení je zohledněno také plánované pásmo hygienické ochrany, které bude v šířce 450 až 500 m navazovat na hranici vymezeného prostoru dané varianty.

Imisní příspěvky z provozu lomu Bílina pro průměrné roční koncentrace suspendovaných prachových částic frakce PM₁₀ pro rok 2048 [$\mu\text{g}\cdot\text{m}^{-3}$]

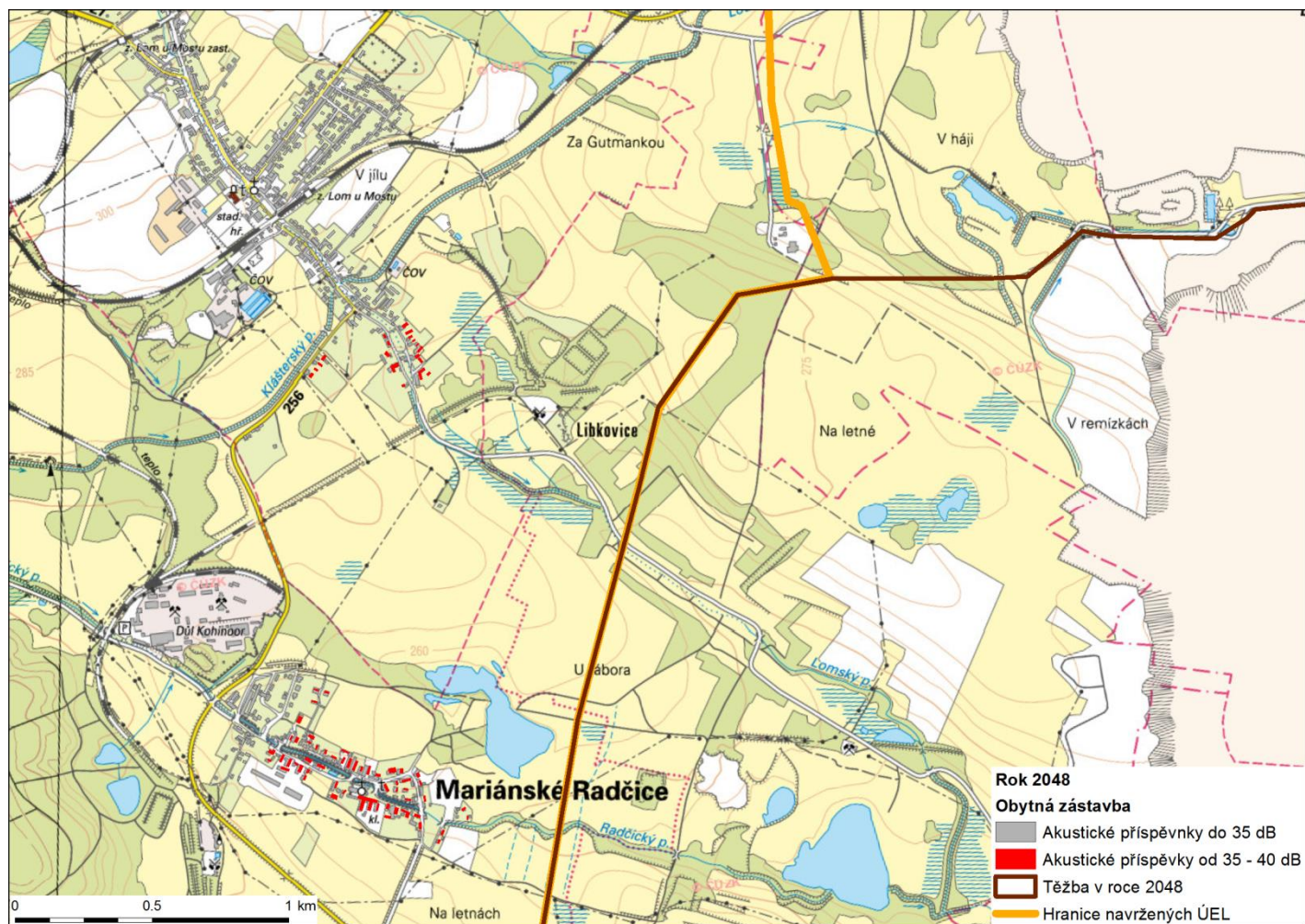

Zdroj: ATEM (2015)

- Nejvíce bude zasažena obytná zástavba obcí a měst v bezprostřední blízkosti lomu -> Duchcov, Ledvice, Světec, Bílina, Braňany a Mariánské Radčice

Vyhodnocení akustických příspěvků – lom Bílina

Mariánské Radčice, $L_{Aeq,T} > 35$ dB (rok 2048)

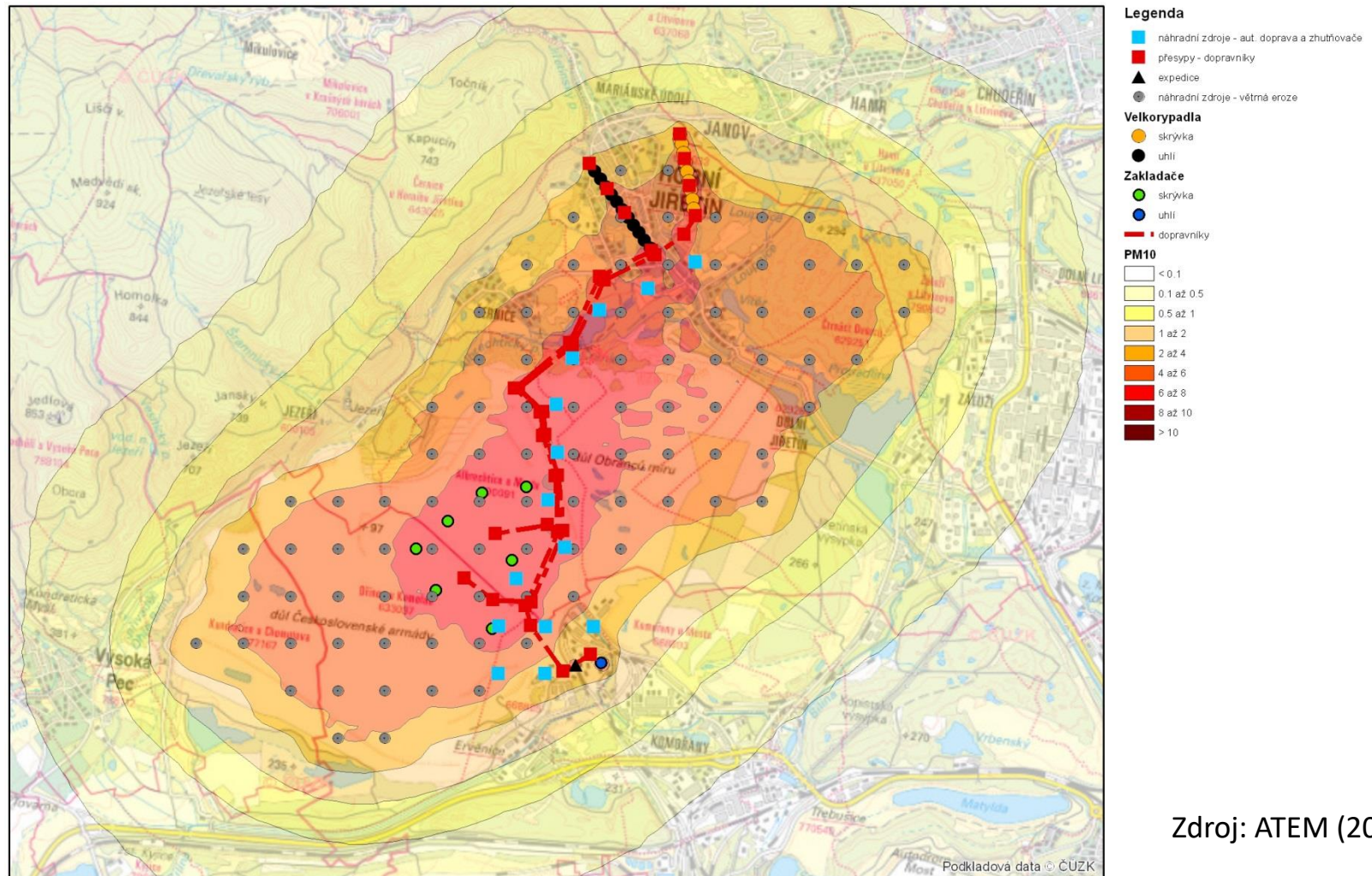

Zdroj: ATEM (2015)

- Celkově bude hlukem nad 35 dB zasaženo v roce 2015 celkem 1 823 obyvatel, v roce 2035 poté 1 185 obyvatel a v roce 2048 konečně 686 obyvatel.

Imisní příspěvky z provozu lomu ČSA pro průměrné roční koncentrace suspendovaných prachových částic frakce PM_{10} pro rok 2050 [$\mu\text{g}\cdot\text{m}^{-3}$]

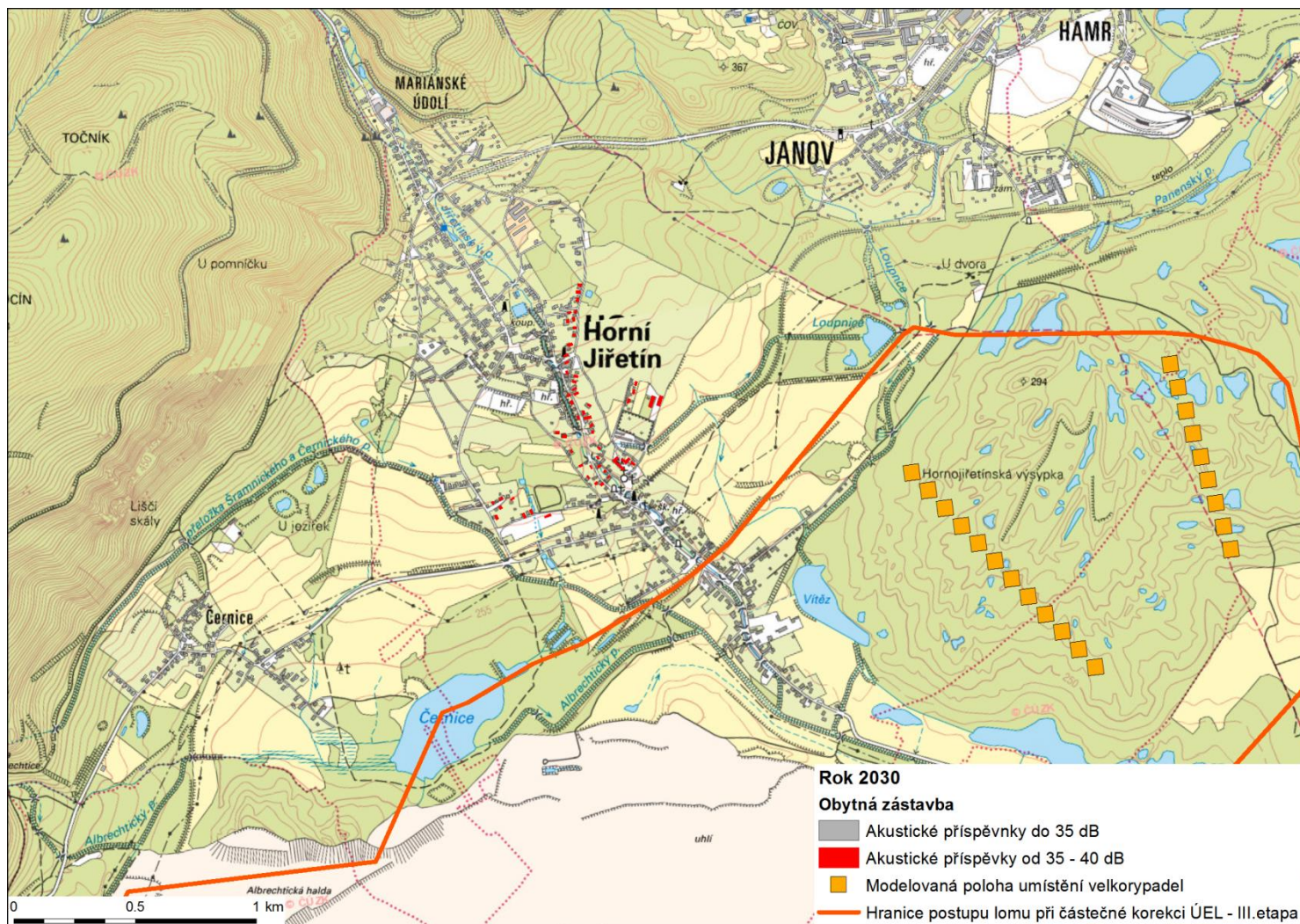
Zdroj: ATEM (2015)

- Nejvíce bude zasažena obytná zástavba obcí a měst v bezprostřední blízkosti lomu -> Vysoká Pec, Horní Jiřetín a Litvínov

Vyhodnocení akustických příspěvků – lom ČSA

Území Horního Jiřetína a okolí, LAeq,T > 35 dB (rok 2030)

Zdroj: ATEM (2015)

- Celkový počet obyvatel zasažených hlukem nad 35 dB bude v roce 2015 celkem 953, v roce 2030 poté 279 a v roce 2050 konečně 524.

Odvození fyzických dopadů na zdraví

- vztahy expozice-odezva ze studie HRAPIE (WHO, 2013) – t.č. nejnovější evropská syntéza stavu poznání v hodnocení vlivu znečištěného ovzduší na lidské zdraví
- vývoj populace - zohledněna změna struktury populace, nikoli změna celkové velikosti populace
- zdravotní dopady odvozeny pro obyvatelstvo ČR (základní scénář), dopady na celou Evropu v doplňkovém scénáři
- kvantifikace nezahrnuje dopady na zdraví z pracovní expozice → předpoklad, že případné poškození zdraví je internalizováno vyšší mzdou/příplatky za práci v rizikovém prostředí

Peněžní ocenění dopadů

- Dopady na výnosy **zemědělské produkce** (tržní ceny), dopady na **materiály a budovy** (náklady údržby a oprav), dopady na **biodiverzitu** (náklady na obnovu poškozeného území), **zdravotní dopady** -> měřítkem změny blahobytu v důsledku zhoršení zdraví je ekvivalentní (hicksovský) přebytek měřený ochotou platit (WTP) za vyhnutí se tomuto zhoršení.
- Přednostně jsou používány hodnoty ochoty platit za vyhnutí se hodnoceným dopadům, které byly získány v šetřeních na české populaci.
- Hodnoty ochoty platit vyjádřeny v cenové úrovni roku 2014.
- Ochota platit je podmíněna **příjmem**, a proto je předpokládáno, že se bude ochota platit v čase zvyšovat s příjmovou elasticitou ochoty platit 1,0.
- Konzistentně se studií PwC (2015) je uvažován konstantní roční nárůst mezd o 0,93 %

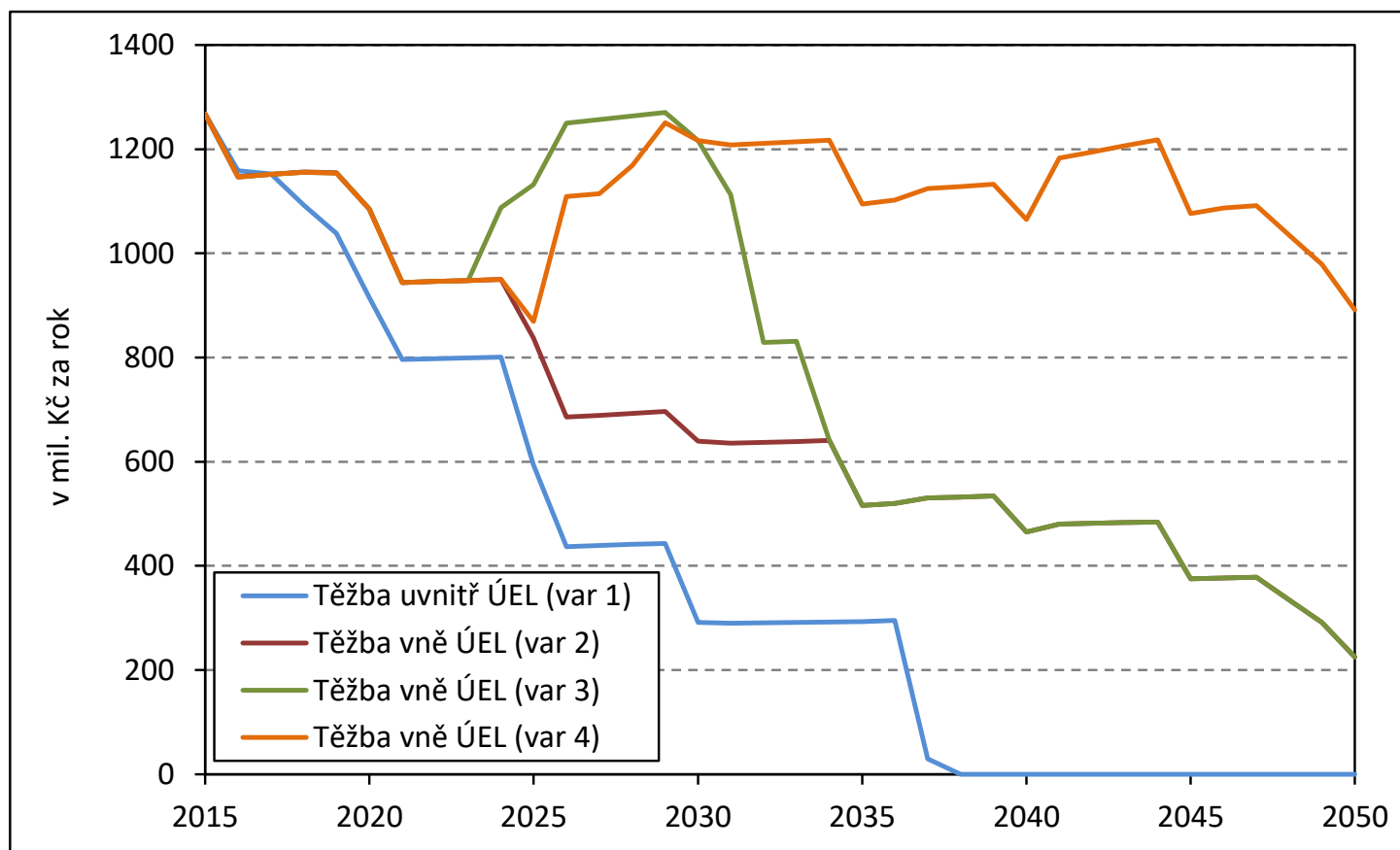
Jednotkové ocenění dopadů na zdraví (cenová úroveň roku 2014)

Evaluated health effects from air-borne pollution and noise exposure and their monetary valuation

Pollutant	Endpoint	CRF (per 10 μ g/m ³)	Monetary Value (CZK ₂₀₁₄)
Air Pollution: Long-Term Exposure			
PM _{2.5}	Adult mortality (loss of life expectancy, YOLLS)	1.062	709 874
PM ₁₀	Post-neonatal infant mortality	1.04	25 285 700
PM ₁₀	Incidence of chronic bronchitis in adults	1.117	686 444
PM ₁₀	Prevalence of bronchitis in children	1.08	5 245
NO ₂	Prevalence of bronchitis in asthmatic children	1.028	5 245
Air Pollution: Short-Term Exposure			
PM _{2.5}	Restricted activity days	1.047	4 259
PM _{2.5}	Work days lost	1.046	3 984
PM _{2.5}	Hospital admissions, respiratory diseases	1.019	15 597
PM _{2.5}	Hospital admissions, cardiovascular diseases	1.0091	31 026
PM ₁₀	Incidence of asthma symptoms in asthmatic children	1.028	894
NO ₂	Adult mortality (acute, YOLLS)	1.0027	709 874
NO ₂	Hospital admissions, respiratory diseases	1.018	15 597
O ₃ /SOM035	Adult mortality (YOLLS)	1.0029	709 874
O ₃ /SOM035	Hospital admissions (65+yrs), respiratory diseases	1.0044	15 597
O ₃ /SOM035	Hospital admissions(65+yrs), cardiovascular diseases	1.0089	31 026
O ₃ /SOM035	Minor restricted activity days	1.0154	275
Noise Exposure		ERF (per dB L_{den})	
	Slightly annoyed	$0.02815 * L_{den}^2 - 1.130 * L_{den} + 11.477$	981
	Annoyed	$0.03270 * L_{den}^2 - 2.121 * L_{den} + 36.854$	1 962
	Highly annoyed	$0.02523 * L_{den}^2 - 1.886 * L_{den} + 36.307$	3 270

Note: YOLLS stands for years of life lost, L_{den} stands for weighted day-evening-night noise level. Source: adapted from [2,3].

Roční bilance externích nákladů za jednotlivé varianty (v mil. Kč za rok, ceny roku 2014)

Období 2015-2050:

Varianta 1

14 mld. Kč

Varianta 2

24 mld. Kč

Varianta 3

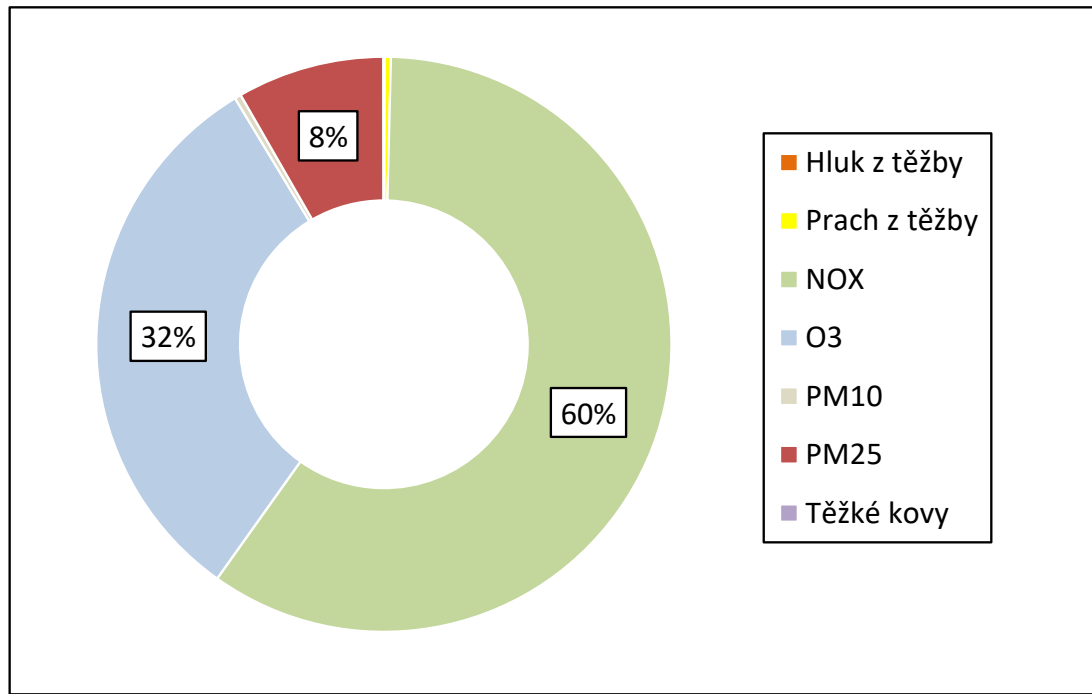
28 mld. Kč

Varianta 4

39 mld. Kč

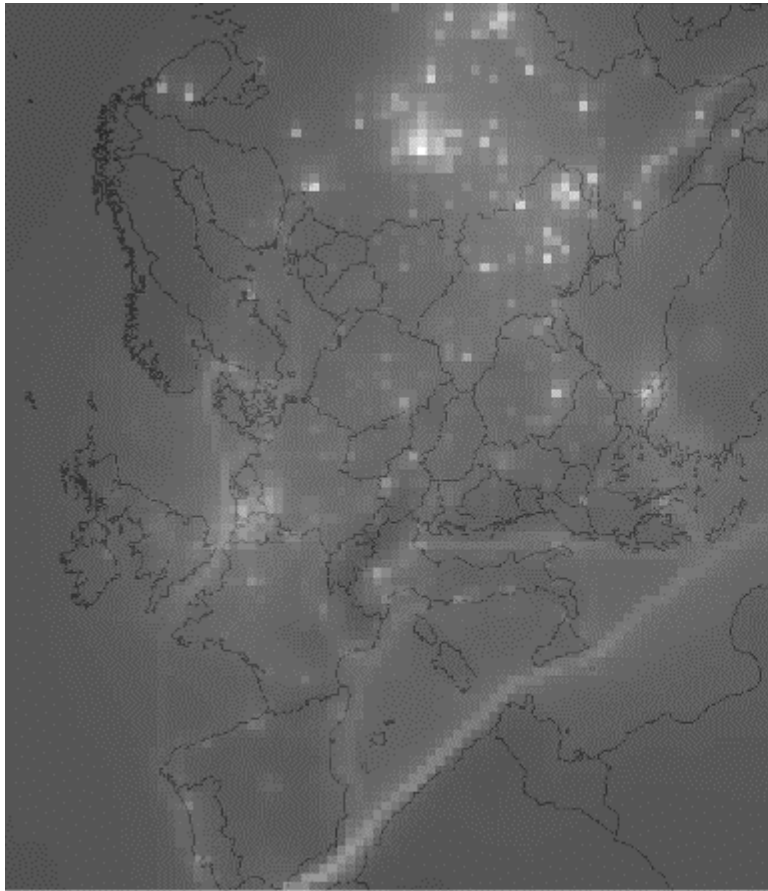
Struktura externích nákladů za jednotlivé znečišťující látky (varianta 1, v %)

- primární emise NO_x tvoří téměř 60 %,
- ozón se podílí 30 %
- primární emise tuhých část přispívají dalšími 8 %.
- externality z emisí těžby představují pouze cca 0,4 %
- dopady z hlukové zátěže působené těžbou jsou velmi nízké z důvodu plnění zákonných limitů a malého počtu dotčených obyvatel
- dopady těžkých kovů jsou rovněž takřka zanedbatelné (0,02 % celkové hodnoty)

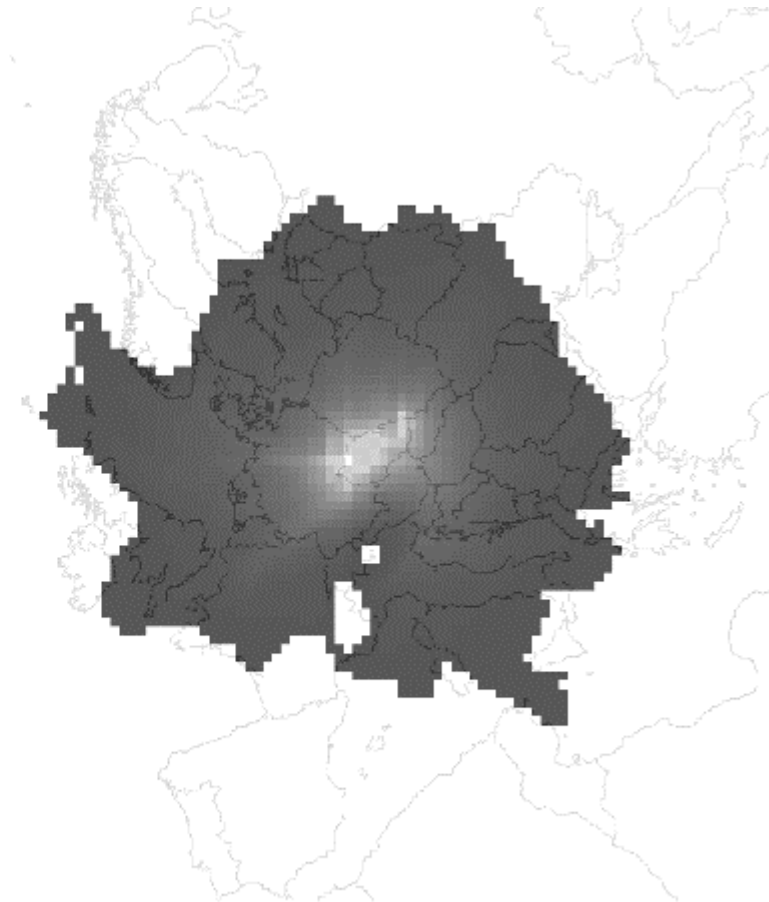
Zahrnutí regionálních dopadů z procesu užití HU v energetických provozech

modelový rozptyl tuhých částic PM_{10} v prostředí EcoSenseWeb V1.3 (v $\mu\text{g}/\text{m}^3$)

0.00

17.56

0.00

4.24e-003

Externí náklady z užití uhlí ve velkých spalovacích zdrojích z hlediska regionálních dopadů za jednotlivé varianty za celé období 2015-2050 (v mld. Kč)

	PM _{2,5} ,PM ₁₀	aerosoly sulfátů, nitrátů	O ₃	kyselá depozice	příspěvek hemisféry	těžké kovy	CELKEM
var 1	4,4	82,6	40,2	9,2	1,8	0,6	139
var 2	7,4	142,9	69,1	16,4	3,3	1,1	240
var 3	8,7	167,1	81,0	19,1	3,9	1,3	281
var 4	11,9	232,1	114,5	26,2	5,3	1,8	392

- dopady ze znečišťujících polutantů a hluku na obyvatele ČR představují cca 10 % celkových dopadů připadajících na obyvatele evropských zemí

Shrnutí

- vládní usnesení č. 827/2015 → úprava závazných linií těžby na velkolomu Bílina → pokračování těžby do roku 2055
- uvolnění 123 mil tun HU → externí náklady (environmentální a zdravotní dopady těžby a využití HU pro výrobu elektřiny a tepla)
  - dopady na obyvatelstvo a ŽP na území ČR ve výši 10,3 mld. Kč,
  - meziregionální dopady (sekundární polutanty) ve výši 101 mld. Kč
- zejména dopady ve formě zdravotních účinků (NO_x , $\text{PM}_{2,5}$, PM_{10} a O_3) ze spalovacích procesů energetických zdrojů → akutní a chronická úmrtnost
- zdravotní dopady z těžby (emise prachu a hluková zátěž) na okolní obyvatelstvo jsou v tomto ohledu výrazně nižší

Použitá literatura

- ATEM. Kvantifikace environmentálních dopadů (znečištění ovzduší a hlukové zátěže obyvatel) z povrchové těžby hnědého uhlí v Severočeské hnědouhelné pánvi v těžebních lokalitách velkolomů Bílina a ČSA a využití vydobytého hnědého uhlí ve spalovacích procesech pro výrobu elektřiny a tepla na území ČR. Praha: ATEM – Ateliér ekologických modelů, s. r. o., 2015.
- BICKEL, P., FRIEDRICH, R. ExternE: Externalities of Energy, Methodological 2005 Update. European Commission, Directorate-General for Research. Luxemburg: Office for Official Publications of the European Communities. 2005. ISBN 92-79-00423-9.
- COŽP UK. Kvantifikace environmentálních a zdravotních dopadů (externích nákladů) z povrchové těžby hnědého uhlí v Severočeské hnědouhelné pánvi v těžebních lokalitách velkolomů Bílina a ČSA a využití vydobytého hnědého uhlí ve spalovacích procesech pro výrobu elektřiny a tepla na území ČR. Praha: Centrum pro otázky životního prostředí Univerzity Karlovy v Praze, 2015.
- MPO. Analýza potřeby dodávek hnědého uhlí pro teplárenství s ohledem na navržené varianty úpravy územně-ekologických limitů těžby, Praha: Ministerstvo průmyslu a obchodu ČR, 2015.
- PREISS, P., KLOTZ, V. EcoSenseWeb V1.3, User`s Manual & „Description of Updated and Extended Draft Tools for the Detailed Site-dependent Assessment of External Costs“, Institut für Energiewirtschaft und Rationelle Energieanwendung (IER), Universität Stuttgart, 2008.
- Usnesení vlády České republiky ze dne 19. října 2015 č. 827 k řešení dalšího postupu územně ekologických limitů těžby hnědého uhlí v severních Čechách.
- Usnesení vlády České republiky ze dne 10. září 2008 č. 1176 k územně ekologickým limitům těžby hnědého uhlí v Severočeské hnědouhelné pánvi.
- Usnesení vlády České republiky ze dne 11. září 1991 č. 331 ke zprávě o účelnosti další těžby hnědého uhlí v Chabařovicích, okres Ústí nad Labem.
- Usnesení vlády České republiky ze dne 30. října 1991 č. 444 ke zprávě o územních ekologických limitech těžby hnědého uhlí a energetiky v Severočeské hnědouhelné pánvi.
- VUPEK. Dlouhodobá prognóza trhu s hnědým uhlím. Praha: VUPEK - ECONOMY, spol. s r.o., 2015.
- WHO. Health risks of air pollution in Europe – HRAPIE project. Copenhagen: WHO Regional Office for Europe, 2013.

Kontaktní informace

Jan Melichar, jan.melichar@czp.cuni.cz

Vojtěch Máca, vojtech.maca@czp.cuni.cz

Centrum pro otázky životního prostředí

Univerzita Karlova

www.czp.cuni.cz

Tento příspěvek vznikl s finanční podporou výzkumného programu Univerzity Karlovy *Progres - Environmentální výzkum* a výzkumného projektu Technologické agentury ČR programu OMEGA *Integrovaný model hodnocení zdravotních a environmentálních rizik z povrchové těžby hnědého uhlí* (č. TD020183).